

Publié par
l'Association pour
l'Etude et la Diffusion
de la Culture Yiddish
et la Bibliothèque
Medem

דער יידישער טעם-טעם

אַ פּעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לעֶרנערס

אַ פּובליקאַציע פֿון דער
געזעלשאַפֿט פֿאַרן
ייִדיש-לימוד און פֿון דער
מעדעם-ביבליאָטעק

כיסלו תשנ"ט/דעצעמבער 1998

יאָר 4, נומער 2 (17)

אַ ספּעציעלע אויסגאַבע געווידמעט עוזר וואַרשאַווסקי

אין 1898 איז געבוירן געוואָרן דער ייִדישער שרייבער און קינסטלער עוזר וואַרשאַווסקי. לפֿבֿוד¹ זיין הונדערטסטן געבוירן-טאָג האָט די מעדעם-ביבליאָטעק צוגעגרייט אַן אויסשטעלונג וועגן זיין לעבן און שאַפֿן, באַגלייט מיט אַ ריי רעפֿעראַטן. די אויסשטעלונג האָט זיך געעפֿנט דעם 18טן נאָוועמבער און מע קען זי נאָך באַזוכן ביזן 31סטן דעצעמבער. פֿאַר די וואָס קענען נישט קומען אין פֿאַריז גיבן מיר דאָ אַ סך-הפֿל².

עוזר וואַרשאַווסקי : „אַ ייִדישער שרייבער אין ליכט פֿון בין-השמשות“¹

געבוירן געוואָרן איז עוזר וואַרשאַווסקי 1898 אינעם שטעטל סאַכאַטשאַוו לעבן וואַרשע, אין אַ בעל-הבית'ישער משפּחה². דער טאַטע איז געווען אַ משפּיל³ וואָס האָט געלעבט אַ קורצע צייט אין לאַנדאָן. אזוי איז עוזר וואַרשאַווסקי אויפֿגעוואַקסן אין אַ ליבעראַלער סביבה⁴. פֿונדעסטוועגן האָט ער באַקומען אַ טראַדיציאָנעלע דערציאָונג, זיך געלערנט העברעיִש און שפּעטער געוואָרן אַ העברעיִש-לערער. צווישן 1914 און 1918 האָט ער אָנגעהויבן שרייבן, אָבער דער עיקר געאַרבעט, ווי אַ פֿאַטאָגראַף, וואָס דאָס איז געווען דער ערשטער צייכן פֿון זיין קינסטלערישן אינטערעס. 1920 איז אַרויס וואַרשאַווסקיס ערשטער ראַמאַן, *שמוּלערס*⁵. אַט דאָס בוך האָט געמאַכט אַ שטאַרקן רושם⁶ אויפֿן עולם. די קריטיק איז געווען זייער אָפּטימיסטיש לגבי⁷ דער צוקונפֿט פֿונעם יונגן שרייבער. דאָס באַזונדערע פֿונעם ראַמאַן איז געווען ערשטנס די זייער שטאַרקע שפּראַך. די העלדן, אַ באַנדע שמוּלערס מיט אַ פֿאַר פּוילישע פּראָסטיטוטקעס רעדן אַזאַ ייִדיש וואָס קיין שרייבער האָט עס נאָך נישט פֿאַרשריבן אין אַ בוך. דער באַרימטער קריטיקער שמואל ניגער האָט עס אָנגערופֿן „אַן אויטענטישער סלענג“. די גראַבע, רויע שפּראַך שפּיגלט אָפּ די ברוטאַלע באַציונגען בשעת די שווערע צייטן פֿון דער ערשטער וועלט-מלחמה.

נאָך אַ פֿאַר חדשים אין בערלין (וואָס איז דעמאָלט געווען אַן אמתער מאַגענט פֿאַר ייִדישע שרייבער) האָט ער זיך באַזעצט אין פֿאַריז (1923), וווּ ער באַקענט זיך מיט דער מאַנפֿאַרנאַסער קינסטלער-סביבה און הייבט אַליין אַן צו מאַלן. ער שרייבט ווייטער, נאָר זיין צווייטער ראַמאַן, *שניטציט* (1928), האָט נישט קיין גרויסן דערפֿאַלג.

אין די דרייסיקער יאָרן האָט ער אַ מין אינספּיראַציע-קריזיס. ערשט

סוף זייט 4

1. BEYN HASHMOSHES crépuscule/twilight ; 2. BALE-BATISHER MISHPOKHE famille bourgeoise/bourgeois family ; 3. MASKL sympathisant de la Haskalah (les Lumières)/adherent of the Haskalah (Enlightenment) ; 4. SVIVE milieu ; 5. contrebandidiers/smugglers.

אַרום דער אויסשטעלונג

די אויסשטעלונג האָט צוגעגרייט אירען בויער מיט דער מיטהילף פֿון עטלעכע מיטאַרבעטער פֿון דער מעדעם-ביבליאָטעק. אויף די ווענט זעט מען אויף גרויסע, שיין אילוסטרירטע טאָולען פֿראַגמענטן פֿון וואַרשאַווסקיס ווערק, *שמוּלערס*³, *שניטציט*, *L'Arrière-Montparnasse*⁴ און *רעזידענץ*⁵ וואָס שפּיגלען אָפּ די געשעענישן און די אַטמאָספֿערע פֿון קריגסצייטן (ביידע וועלט-מלחמות) און די צווישן-מלחמהדיקע יאָרן אין פֿאַריז.

אין די וויטרינעס קען מען זען וואַרשאַווסקיס פּערזענלע-כע פֿאַפּירן (אויסגעבאַרט פֿון זיין שטיף-טאַכטער, די פֿאַר-לעגערין⁶ לידי לאַשנאַל) – פֿאַ-טאַגראַפֿיעס, אָפּיציעלע דאָקו-מענטן, כתב-ידן⁷. עס זענען אויך

אויסגעשטעלט זיינע בילדער, צייכענונגען און זיין פֿאַרבן-שאַכטל.

כאָטש די אויסצוגן פֿון וואַרשאַווסקיס ווערק זענען אָנגעגעבן אין פֿראַנצייזישער איבערזעצונג (אַ חוץ *L'Arrière-Montparnasse*, וואָס ער האָט גלייך געשריבן אויף פֿראַנצייזיש), קען מען פֿונעם הויכרעדער⁸ הערן אַ פֿאַר פֿראַגמענטן אינעם אַריגינאַל.

די רעפֿעראַטן האָבן צו טאָן מיט וואַרשאַווסקיס שרייבן און לעבן, מיט דער ייִדישער ליטעראַרישער און קינסטלערישער סביבה⁹ אין בערלין און פֿאַריז צווישן ביידע וועלט-מלחמות און מיט דער לאַגע פֿון יידן אין דער פֿאַשיסטישער איטאַליע.

1. LEKOVED en honneur de/in honor of ; 2. SAKHAKL resumé/summary ; 3. *Les Contrebandidiers*, Le Seuil, 1989 ; 4. Lachenal et Ritter, 1992 ; 5. *On ne peut pas se plaindre*, Liana Levi, 1997 ; 6. éditrice/publisher ; 7. KSAV-YADN manuscrits/manuscripts ; 8. haut-parleur/loudspeaker ; 9. SVIVE milieu.

שמוגלערס¹ פֿון עוזר וואַרשאַווסקי

(פֿראַגמענט)

די מעשה קומט פֿאַר בעת דער ערשטער וועלט־מלחמה אין אַ פּויליש שטעטל אַקופירט פֿון די דייטשן. אַ גרופע שמוגלערס פֿירן איבער סחורה קיין וואַרשע. אין דעם דאָזיקן קאַפיטל באַגעגענען מיר עטלעכע מענער פֿון דער באַנדע (פּאַנטל, מענדל, שייקע), צוויי פֿרויען (די מאַטעיעכע² און חנה גימפּלס) און אַ דייטשישן סאַלדאַט, יעגער.

און נישט אַהער. די הענט מיט וועלכע ער האַלט צו זיין פעקל, ציטערן און וואַרפֿן זיך און ער קוקט מיט אַ רחמנות־בעטנדיק פנים צום דייטש, וואָס שטייט שוין בני דער פֿור און שרייט און בייזערט זיך. ער הייסט מענדלען אַראָפּוואַרפֿן אַלע פעק פֿון דער פֿור, זען, אויב ס'פֿירט נישט עמעצער קיין שמוגל... פּאַנטל שטייט בני די פֿערד, פּאַרעט זיך²² בני זיי און זיין קרעמפּער²³ קערפּער וואַרפֿט זיך אים :

– האָ? ווען איך זאָל דאָס אים גען אַ „בענטש“²⁴ אין די ציין אַריין, ער זאָל מיך האָבן צו געדענקען? ...

פֿון דער פֿור וואַרפֿט מענדל אַראָפּ די פעקלעך, וואָס שפּרינגען אונטער, בלייבנדיק ליגן אויפֿן שאַסיברוק²⁵. נאָר אַז דער דייטש שטעקט אַריין זיין קאַפּ אין וואָגן, זען אויב ס'איז נישט דאָרט עפעס איבערגעבליבן, כאַפּט דערווייל פּאַנטל פֿון הינטער זיינע פלייצעס אַ צוויי פעקלעך אַוועק און טוט זיי אַ וואַרף אין ראָוו²⁶ אַריין, פֿון וואָנען מ'זעט זיי נישט אַרויס... זעען אַנדערע פֿון דער פֿור, ווי פּאַנטל טוט, טוען זיי אויך אַזוי.

און דער דייטש זעט, ווי עס פֿאַרשווינדן שמוגלערס מיט פעקלעך, ציט ער פֿאַרן צינגל²⁷ פֿון רעוואָלווער און שיסט אויס אין דער לופֿט. דערשרעקן זיך אַלע גאָר שטאַרק און בלייבן שטיין. מילא, וואָס ס'עט זיין – עט זיין...

איצט ציילט דער דייטש איבער די פעקלעך און שטעלט מענדלען אַוועק זיי צו היטן. ס'זאָל קיין איינס נישט פֿעלן! און דאָס אייגענע חזרט זיך איבער נאָך אַ מאָל בני קאַפּלס פֿור.

וואַרפֿנדיק אַזוי די פעקלעך פּלאַצט פֿון איין טאַרבע די נאָט²⁸ און ס'שיינט זיך אויס ווינס מעל און ס'פּאַלט אין דער טונקלקייט אַריין, ווי אַ פּוכקער²⁹ שניי. צעלאַכט זיך דער דייטש און פֿרעגט מיט אַ חוזק³⁰ : – וואָס איז דיזעס... וואָס? ...

1. contrebandiers/smugglers ; 2. surnom, femme de Mattei/ nickname, wife of Mattei ; 3. seuils/doorsteps ; 4. réjouis/ delighted ; 5. דאָ אַרום ; 6. bache/tarpaulin ; 7. גאַר ; 8. MALBUSHIM ; 9. קליידער ; 10. מאַסן ; 11. chaussée/highway ; 12. paletots/overcoats ; 13. châles/shawls ; 14. khshad soupçon/ suspicion ; 15. TSEYLEM croix/cross ; 16. BALEGOLES sing. בעל־עגלה ; 17. mort de peur/frightened to death ; 18. ici : les plus rapides/here : the quickest ; 19. copeaux/slivers of wood ; 20. unité de poids/unit of weight (approx. 20 Kgs) ; 21. אַ שרעק ; 22. s'occupe/busies himself ; 23. musclé/muscular ; 24. argot : lui donner un coup/slang: give him a punch ; 25. pavage/pavement ; 26. fossé/ditch ; 27. détente/trigger ; 28. couture/seam ; 29. duveteux/fluffy.

ס'איז געווען אַ טאָג סוף ווינטער. איינער פֿון יענע טעג, וואָס זענען פֿול אי מיט זון, אי מיט ווינט. אין אַזאַ טאָג עפֿנט מען שוין אין שטעטל טיר און טויערן פֿון שטובן. קינדער הייבן שוין אָן אַרויסצוקריכן פֿאַר די שוועלן³ און זיי נעמען זיך אויף דער פֿרייער לופֿט. אונדזערע שמוגלערס האָבן, אויפֿכאַפּנדיק זיך נאָך מיטאַג פֿון שלאָף, דערזען מיט צופֿרידנקייט די ליבע שטראַלן פֿון דער זון אַריינשיינענדיק אין די שטובן אַריין, האָבן זיי זיך אויפֿגעהויבן פֿון די געלעגערס, פֿרישע און קוועלנדיקע⁴, זענען אַרויס אין גאַס און גענומען זיך גרייטן אין וועג אַריין.

אַהער צו וועגס⁵ האָט די גאַנצע נאַכט געגאַסן. די פּלאַנדעקעס⁶ זענען געוואָרן דורך און דורכגעווייקט און אַלע זענען געוואָרן פֿיטש⁷ נאַס.

האָבן זיי זיך איצט דערפֿילט פֿרישער אין דער איבערגעטרוקנטער וועש און מלבושים⁸ און זיי האָבן געקוקט אויפֿן הימל וווּ עס האָבן געצויגן מענגעס⁹ ווייסע וואַלקנדלעך, געצויגן אָן אַ שיעור.

ס'איז געווען אַרום זעקס פֿאַר נאַכט. נעבן די ווענט, וואָס קוקן צו מיזרח־זייט, האָבן זיך שוין גרויסע שאַטנס

אויסגעלייגט, ווען די וועגנס¹⁰ זענען אַרויס פֿון די הייף און האָבן זיך געלאַזט, פּאַמעלעך פֿאַרנדיק, אויפֿן שאַסיי¹¹ אַרויס.

אויף די זייטן, נעבן די הייזער, זענען געגאַנגען די שמוגלערס, מיט די פעקלעך הינטער די פּאַלטאַס¹² און פּאַטשיילעס¹³.

קוקנדיק מיט חשד¹⁴ אויף די זייטן זענען זיי מיט איינגעבויגענע קעפּ געקומען אַלץ ווייטער, ביז זיי זענען שוין געווען ווייט נאָכן צלם¹⁵, נאָכן ערשטן בריקל – אויפֿן שאַסיי.

געשווינד וואַרפֿן זיי דעמאַלט זייערע פעקלעך אין די וועגנס אַריין, וואַרפֿן זיך אַליין אויך אַהין אַריין און די בעלי־עגלות¹⁶ טוען אַ שמייך די פֿערד און שרייען צו אין דער גיך, איילנדיק זיך : האַטאַ – וויאָאָ! דעמאַלט דערהערט מען אַ פֿייף און אַ געשריי :

– האַלט!

שטעקן די שמוגלערס אַרויס די קעפּ, און דערזענדיק, ווער עס לויפֿט צו זיי, ווערן זיי נישט טויט און נישט לעבעדיק¹⁷. נאָר די רירעוודיקע¹⁸ כאַפֿן די שווערע פעק, שפּרינגען אַראָפּ פֿון די פֿורן און לויפֿן איבערן פֿעלד אַזוי געשווינד, ווי ס'וואַלטן שפּענדלעך¹⁹ געווען בני זיי אויף די הענט, נישט צוויי אַדער דריי־פּודיקע²⁰ זעקלעך. זעט דער דייטש, ווי אַ סך אַנטלויפֿן, הייבט ער אויף דעם רעוואָלווער אין דער הויך און שרייט אַלץ :

– האַלט! קיין טראָט! שטענען! ...!

גייט אַלע איבער אַ פּחד²¹. דער אַלטער שייקע שטייט מיט איין פֿוס אין וואָגן און מיטן אַנדערן אויפֿן ראָד, און קאָן זיך נישט רירן נישט אַהין

לויפט צו אַ גראַבע שיקסע, די מאַטעיעכע, שפּרייט אונטער דאָס פֿאַרטעך, ס'זאָל נישט שיטן אויף דער ערד און זי וויינט :

– יעזו, אַ באַזע, צאָלי מאָי מאַיאָנטעק... יעזו קאָכאַני...³¹

– זאָ ? רופֿט אויס דער דייטש, זעענדיק, אַז דאָס מעל איז אירס, – נעמט שנעלער צוזאַמען !

און צו די איבעריקע, – דרייסיק פעקלעך איז דאָ. נעמט אויף די פֿורן און אין קאַמענדאַנטור !

ווערט אַ געפּילדער צווישן אַלע, לויפט צו חנה גימפּלס, אין בלויזן קאַפּ, ווייל אין געאַייל האָט זי ערגעץ פֿאַרלוירן דאָס קאַפּטיכל. בייגט זי זיך אין די האַנט אים צו קושן און זי וויינט :

– האָר ! גרויסער האָר ! לאָזן זי די דערבאַרמונג האָבן אויף אַן אַרעמער יידענע... און נעמט זי ניש' צו דאָס שטיקל ברויט !

שטופּט ער זי אַוועק און ער קוקט אַליץ אויף דער מאַטעיעכעס פֿולע זייטן, אויפֿן גאַנצן גרויסן קערפּער אירן און צעשמייכלט זיך אונטער די וואַנסן³². רוימט ער איר אַינ'ן³³ עפעס איבערן וועג, שוין פֿאַרנדיק אין קאַמענדאַנטור און ער קיצלט זי אַזוי, פֿאַרשטייט זי דאָס, וואָס ער מיינט, כאַטש דאָס רעדן זיינס פֿאַרשטייט זי קאָ' וואָרט נישט... און ער ווייזט איר אויף איר פעקל און זאָגט :

– דיין שמוגל באַקומסטו צוריק... דיין גאַנצן שמוגל... און ווינקט דערביי צו מיט די אויגן.

אַז די פֿורן זענען אַרויף אויפֿן גרויסן מאַרק, איז געוואָרן אַזאַ

צוזאַמענגעלויף, אַז די פֿערד האָבן נישט געקאַנט גיין. האָט נאָר דער דייטש געדאַרפֿט איין וואָרט צו זאָגן, איין בליק נאָר צו געבן פֿון זיינע אויגן – און אַלע זענען זיך צעשווומען אין די זייטיקע געסלעך. אַזאַ כּוח האָט עס געהאַט דער דייטש !

און אַז די פֿור איז שוין געשטאַנען אויפֿן הויף פֿון דער קאַמענדאַנטור, זענען אַלע שמוגלערס אַרויפֿגעלאָפֿן אויפֿן ערשטן שטאַק, דאָרט וווּ עס זיצט דער קאַמענדאַנט, האָבן אָבער געטראָפֿן בלויז דעם אונטעראָפּיציר מיטן שרייבער אין די ברילן. דער קאַמענדאַנט איז געהאַט אַוועקגעגאַנגען שפּאַצירן. פֿאַלן זיי צו צום אונטעראָפּיציר און שרייען אין אים אַריין אַזוי, אַז ער ווייס גאַרנישט, וואָס זיי ווילן פֿון אים האָבן. ערשט אַז יעגער איז אַריינגעקומען און אַלע אַרויסגעטריבן, האָבן זיי זיך אַדורכגעשמועסט און ס'איז געבליבן, איין העלפֿט צוצונעמען און איין העלפֿט צוריקגעבן.

נאָר די מאַטעיעכע אַליין האָט צוריקגעקריגן דאָס פעקל אין גאַנצן, זי האָט אָבער באַלד געמוזט גיין מיט יעגערן און מיטן שרייבער אין די ברילן, צו מאירל בעל-אַכסנייה³⁴ אין אַ באַזונדער חדרל אויפֿן גאַרן³⁵.

יעזוס, גאַטעניו, מיין גאַנצן ; 31. khoYZEK en se moquant/in jest ; 32. פֿאַרמעגן... טייערער יעזוס... ; שושקעט ; 33. געוויינטלעך ; וואַנצעס ; 34. MAYERL BAL AKHSANYE l'aubergiste/the innkeeper ; 35. petite chambre en haut/little room upstairs.

אַן אַרײַנפֿיר¹ פֿאַר אָנהײבערס

כאַליאַסטרע¹⁰ און אַלבאַטראַס און זיין סטיל שרייבן איז געווען מאַדערניסטיש און אַפֿילו עקספּרעסיאָניסטיש. אין די דרייסיקער יאָרן איז ער געווען אַ באַקאַנטע פֿיגור פֿון מאַנפֿאַראַנס און האָט זיך פֿאַרנומען¹¹ מער מיט מאַלעריי ווי מיט שרייבן. ווען די צווייטע וועלט־מלחמה האָט זיך אָנגעהויבן און ער מיט זיין פֿרוי האָבן געמוזט אַנטלויפֿן, האָט ער געשריבן זיין לעצטן ראָמאַן *דעזידענצ*, וועגן אַ ייד וואָס פּרוּווט זיך ראַטעווען¹². ער אַליין האָט זיך אָבער נישט געקענט ראַטעווען. ער איז אַרעסטירט געוואָרן אין איטאַליע און פֿאַרשיקט¹³ אין אוישוויץ, וווּ ער איז אומגעקומען¹⁴ אין 1944.

אויב איר קענט נאָך ניט לייצענען זיינע ווערק אינעם אַריגינאַל, קענט איר זיי געפֿינען אויף פֿראַנצייזיש. צום באַדויערן¹⁵ איז נאָך ניטאָ קיין איבערזעצונג אויף ענגליש.

עוזר² וואַרשאַווסקי איז אַ וויכטיקער יידישער שרייבער, כאַטש ער איז ניט זייער באַקאַנט פֿאַרן ברייטן פּובליקום. ס'איז אפֿשר³ דערפֿאַר, ווייל ער האָט ווייניק געשריבן, זיין שרייבן איז נישט זייער פשוט⁴ און זיינע טעמעס נישט קיין געוויינטלעכע⁵.

אין זיין ערשט בוך, *שמוגלערס*⁶ (1920), באַשרייבט ער אַ באַנדע יידן וואָס פֿירן שמוגל אין פּוילן בעת⁷ דער ערשטער וועלט־מלחמה⁸. די מענטשן און סיטואַציעס זיינען ברוטאַלע און די שפּראַך איז אויך אַ ברוטאַלע.

ווי אַ סך אַנדערע יידישע אינטעליגענטן פֿון זיין צייט, איז ער אַוועק פֿון שטעטל, געלעבט אַ ביסל אין וואַרשע און בערלין, נאָכדעם זיך באַזעצט⁹ אין פֿאַריז. אין די צוואַנציקער יאָרן האָט ער מיטגעאַרבעט מיט אַוואַנגאַרדישע פּובליקאַציעס ווי

1. introduction ; 2. OYZER ; 3. EFSHER peut-être/perhaps ; 4. POSHET simple ; 5. habituels/usual ; 6. contrebändiers ; 7. BEYS pendant/during ; 8. ... MILKHOME guerre mondiale/world war ; 9. s'est installé/settled ; 10. la bande/ the gang ; 11. s'occupait/ engaged in ; 12. se sauver/escape ; 13. déporté/deported ; 14. péri, mort/died (violent) ; 15. malheureusement/unfortunately.

דער בינשטאַק¹ אויף מאַנפּאַרנאַס

פֿלעגן זיי אָפּזיצן גאַנצע טעג אין די קאַפֿעען אויף מאַנפּאַרנאַס. זיי האָבן געהאַפֿט צו פֿאַרקויפֿן אַ בילד אָדער אַ צייכענונג מיט רייכע אויסלענדער וואָס פֿלעגן קומען זיך צו באַגעגענען מיט די קינסטלערס. זיי האָבן אויך געוואָלט זיך טרעפֿן מיט די קונסטלערס וואָס פֿלעגן אַרומוואַנדערן צווישן מאַנמאַרט און מאַנפּאַרנאַס און טשאַטעווען⁴ אויף נייע טאַלאַנטן.

פֿאַרגעסט נישט אַז פֿאַר די וואָס האָבן דעמאָלט געלעבט אינעם „בינשטאַק“ איז דאָס לעבן געווען זייער שווער און אַרעם. נאָר דער „בינשטאַק“ איז געווען זייער מקום-מיקלט⁵, און ער שטייט נאָך אַלץ, ביז היינט צו טאָג, אַן עדות⁶ פֿון זייערע קאַמפֿן און שאַפֿונגען, פֿון זייער ייאִוש⁷ און האַפֿענונג.

דער בינשטאַק עקזיסטירט נאָך ווי אַ ווינאַרט. מע קען אים זען : 2 פּאַסאַזש דאַנציג פּאַריז 75015.

- 1. ruche/beehive “La Ruche” ; 2. BINYEN bâtiment/building ; 3. grouillait/swarmed ; 4. étaient à l’affût/were on the lookout ; 5. MOKEM-MIKLET refuge ; 6. EYDES témoin/witness ; 7. YIESH désespoir/despair.

אין אָנהייב פֿונעם 20סטן יאָרהונדערט זענען געקומען אין פּאַריז פֿון מיזרח-אײראָפּע אַ סך ייִדישע קינסטלערס. צווישן זיי מאַנע קאַץ, פּאַסקין, חיים סוטיץ, קיקאַין, קרעמיען, יצחק דאָברנינסקי, גאַטליב, משה קיסלינג און מאַרק שאַגאַל.

טייל פֿון זיי האָבן געווינט אַרום מאַנפּאַרנאַס, אין אַ בנין² וואָס איז געבויט געוואָרן לויט דעם פּלאַן פֿון גוסטאַוו אייפֿל, דעם אינזשעניר פֿונעם „איפֿל-טורעם“, ווי אַ וויין-פּאַויליאָן אויף דער אוניווערסאַלער אויסשטעלונג פֿונעם יאָר 1900 אין פּאַריז. אַט-דער בנין איז שפּעטער געוואָרן אַ ווינאַרט און אַן אַרבעטאַרט פֿאַר פּאַריזער קינסטלערס. צוליב זײַן רונדער פֿאַרעם און ווייל ס’האַט אין אים געגריבלט און געשוויבלט³ ווי אַ מאַסע בינען, האָט מען אים אָנגערופֿן „בינשטאַק“. אין דעם אַרט, וווּ טייל פֿון די מאַלערס, שרייבערס און פּאַעטן האָבן געלעבט מיט ווייב און קינד, זענען געשאַפֿן געוואָרן אַ סך מינסטערווערק.

לעבן האָבן זיי געלעבט „בלויז פֿאַר קונסט“, נאָר אַ מאָל

דער ייִדישער טעם-טעם אויף אינטערנעט : www.yiddishweb.com/tamtam.htm

סוף פֿון זייט 4

וואַרשאַווסקי האָט איבערגעלאָזט. אין מײַ 1944 האָט מען אים אַרעסטירט אין רוים און פֿאַרשיקט קיין אוישוויץ וווּ ער איז אומגעברענגט געוואָרן אין אַקטאָבער 1944.

- 6. ROYSHEM impression; 7. LEGABE concernant/concerning ; 8. troublé/haunted ; 9. NEVUE prophétie/prophecy ; 10. GVIES-EYDES témoignage, testimony ; 11. YERUSHE héritage/heritage.

פֿאַרעם פֿון אַ זיכער וויסן וועגן דעם סוף פֿון דער ייִדישער וועלט. אין דעזענען זאָגט וואַרשאַווסקי זייער אַ קלאַרע נבואה⁹: „מ’כאַפט שוין ייִדן צו לאַגער-אַרבעט און צו עפעס ערגערס... אויף פֿאַרשיקונג [...] ווי אין הימל אַרײַן.“

דערפֿאַר דאַרף מען קוקן אויף אַט דעם ראַמאַן ווי אויף אַ וויכטיקע גבֿית-עדות¹⁰ פֿונעם חורבן. זי איז די לעצטע ירושה¹¹ וואָס

אין 1941 הייבט ער אָן צו שרייבן זײַן שטאַרק מלחמה-ראַמאַן, דעזענען. דאָ רעדט דער אויטאָר צום לייענער אין אַ שפּראַך וואָס איז אי קלאַר אי „מיסטישאַפֿאַקאָליפּטיש“. דאָס געפֿיל פֿון אַ נאַענטער קאַטאַסטראַפֿע וואָס האָט גענאַגט⁸ דעם זייער יונגן וואַרשאַווסקי ווען ער איז נאָך געווען אין וואַרשע און געאַרבעט מיט דער ליטעראַרישער גרופּע „כאַליאַסטרע“, דריקט זיך דאָ אויס אין דער קינסטלערישער

מעדעם-ביבליאָטעק
BIBLIOTHÈQUE MEDEM
52, rue René-Boulanger
75010 Paris
E-mail : medem@club-internet.fr

AEDCY
DER YIDISHER TAMTAM
B.P. 3256
75122 Paris CEDEX 03

אין דעם נומער האָבן מיטגעאַרבעט :
אַניק, ברונדי, גאַלדע, זשיל, יצחק, מרים, נאַטאַליאַ, רובי.